

CONEIXEMENT I ÚS DE LA LLENGUA CATALANA A LES COMARQUES DE TARRAGONA

Sessió a càrrec de Joan MARTÍ I CASTELL (12 de juny de 1992)

La realitat quotidiana ens mostra que la possibilitat d'emprar el català —molt estesa— no es correspon amb el seu recurs habitual —relativament restringit—, segons demostra una enquesta recent en què Joan Martí ha participat.

S'observa entre la joventut una actitud que ha difuminat sensiblement els seus vincles amb la pròpia llengua com a element substancial d'identificació: el català ha perdut molt el caràcter de senyal de pertinença a una comunitat que havia recuperat amb l'aparició del nacionalisme polític i cultural de finals del segle XIX i principis del XX; la qual cosa contribueix a «afluixar» el sentiment de lleialtat lingüística.

Aquesta realitat és conseqüència, entre d'altres causes, de les noves tecnologies que afavoreixen una homogeneïtzació en favor dels més poderosos i la despersonalització, doncs, de les comunitats minoritzades. L'anivellament òbviament afecta també la llengua.

La ciutat de Tarragona ha seguit en no gaires anys un procés històric complex que l'ha convertida en heterogènia, si més no, des del punt de vista socio-econòmic: ciutat turística i d'explotació agrícola, s'ha transformat de manera sobtada en ciutat industrialitzada; quant a la demografia, a més d'un augment accelerat en els darrers 20 o 30 anys, ha comptat amb una considerable població forana que ha acompanyat l'autòctona, en una convivència no sempre fàcil; i, amb la industrialització, ha rebut una allau d'immigració molt important, que hi ha arrelat en el context d'anarquia i marginació característic de l'època en què es produí, i en el marc d'una configuració urbanística que no facilita precisament la integració.

La situació de greu anormalitat que avui encara pesa sobre els Països Catalans afecta els dos aspectes de la normalització lingüística: d'una banda, la llengua pròpia no s'usa, ni de molt, tant com li correspondria pel seu caràcter; d'una altra banda, en servir-se'n, hom té la temença plenament justificada de no dir o de no escriure convenientment allò que vol expressar: la competència lingüística socialment és francament deficitària. I el sentiment de no dominar suficientment un idioma provoca la sensació de frustració que facilita la substitució lingüística en favor de l'idioma que hom pensa que sí que domina. A més, els déficits en la competència són la causa que un idioma es divideixi anàrquicament, s'esmicoli i perdi, a la fi, el caràcter de llengua de cultura, i consegüentment, el de símbol cohesionador d'una comunitat.

Les dades de què disposem indiquen un altíssim percentatge de gent que entén el català encara que no el parla. Això vol dir que estem en condicions de fer perdre el perjudici maliciosament estès que parlar en català a qui no el parla és de mala educació, encara que ens entengui. Els drets lingüístics dels ciutadans de Catalunya contempen com normal la situació que podríem expressar de la següent manera: jo parlo en català perquè l'interlocutor m'entén; l'interlocutor, tanmateix, em parla en castellà perquè no sap (encara) parlar català. La llei i la realitat han d'eliminar complexos adquirits.

Conèixer una llengua sense poder o voler emprar-la habitualment és una mostra de la idiotesa que esmerça esforços per ensenyar i per aprendre allò que no servirà per a res. La normalització lingüística no l'haurém assolida quan tothom sabrà el català activament i passivament, sinó quan tothom l'haurà d'usar efectivament. I ara com ara, mentre no canviïn els condicionants polítics, administratius, legals que presionen damunt la llengua,

hem d'admetre que el camí cap a la normalització lingüística serà llarg, fatigós i potser fins i tot inacabable.

Que d'una població que gira a l'entorn dels 6 milions, més de dos milions no sàpiguem parlar el català posa de manifest un fet que caldrà tenir sempre present: la situació de bilingüisme en el conjunt de Catalunya és una realitat inesquívable i persistent, i encara no presenta indicis que apuntin cap a la possibilitat de poder-nos valer exclusivament del català. És a dir, l'etapa de bilingüisme no pot superar-se sense haver passat un període que les xifres ens fan preveure molt llarg. El desig i la necessitat són una cosa; la possibilitat n'és una altra.

D'acord amb els barems que habitualment es manegen per establir els índexs d'analfabetisme a les societats modernes, el Principat de Catalunya és una comunitat per alfabetitzar en el seu conjunt. A Tarragona concretament se supera la mitjana general de Catalunya en el coneixement del català, però només pel gran pes que sobre els resultats globals té la circumscripció de Barcelona. De fet, tant a Lleida com a Girona se superen les mitjanes de Tarragona en tots els terrenys (quadre A).

QUADRE A

Coneixement del català a Catalunya. 1986
(Sobre població de 2 anys i més, excepte per l'any 75)

	%	%	%	%	
	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure	Anys
Barcelona	74,3	53,1		14,5	1975
Barcelona	77,1				1981
Barcelona	89,0	59,9	58,2	30,2	1986
Tarragona	85,9				1981
Tarragona	93,2	73,2	64,0	32,2	1986
Lleida	91,8				1981
Lleida	96,3	82,8	71,5	36,9	1986
Girona	90,6				1981
Girona	95,1	80,1	70,7	39,4	1986
<i>Total Catalunya</i>	<i>90,3</i>	<i>64,0</i>	<i>60,5</i>	<i>31,5</i>	<i>1986</i>

FONT: CIDC. Barcelona. 1988. (Elaboració GABISE.)

QUADRE B

*Coneixement del català a les ciutats de Tarragona de més
de 25.000 habitants (Població de 2 anys i més)*

Municipi	%	%	%	%	Coe. Con.
	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure	
Reus	91,5	69,5	63,3	35,3	0,65
Tarragona	87,8	57,8	57,8	26,6	0,58
Tortosa	97,3	81,8	65,2	32,4	0,69

FONT: CIDC. Barcelona. 1988. (Elaboració GABISE.)

A les tres ciutats de la circumscripció de Tarragona que superen els 25.000 habitants-Tarragona, Reus, Tortosa- es donen percentatges notablement diferents respecte al coneixement de la llengua. (QUADRE B).

Observacions a l'entorn de l'ús

És clar que primer es necessita conèixer un idioma per poder-lo emprar i que, per tant, l'objectiu més immediat és aplicar una política lingüística que assegurí sense esclatxes de cap mena el domini de la llengua. Però si al mateix temps no es pensa a crear progressivament les condicions perquè aquesta sigui imprescindible per poder desenvolupar-se normalment a Catalunya, difícilment arribarem a la situació de normalitat.

Els nois i les noies avui saben millor i més ràpidament la llengua gràcies als canvis polítics que s'han donat, però, malgrat aquest avenç, no es nota un proporcional augment de l'ús. Encara no hem reeixit a convertir la llengua catalana en l'idioma sense el qual no sigui possible de viure a Catalunya, amb la qual cosa, és clar, l'ús en resta condicionat. A Tarragona concretament, el 67% de la població parla habitualment el català i el 30,3% de la població tarragonina declara *saber parlar el català!*

Hi ha, però alguns aspectes esperançadors: un 30% dels habitants de la circumscripció de Tarragona utilitza el català per a escriure. Però aquest 30% diu que usa el català escrit en la correspondència personal o en textos que no transcendeixen les relacions més íntimes; és a dir, en situacions en què no juga decisivament el temor d'ésser judicat socialment.

Quan passen a l'ús de l'escriptura en la correspondència oficial, les xifres aboquen resultats diferents en perjudici del català, que es redueix al 16,4% o a l'11,6% en la correspondència oficial adreçada a persones o entitats de dins el territori de Catalunya. En aquest àmbit hi incideix la inèrcia, l'hàbit interioritzat, que als estaments oficials hom s'hi ha d'adreçar en la llengua oficial de l'estat; i la convicció justificada o no, que un escrit en castellà no crea problemes: la llengua pot ser un obstacle en si mateixa en la consecució d'allò que es vol obtenir amb el text redactat.

Quant a l'ús oral es constata que la pràctica del bilingüisme passiu és força estesa, perquè un 49,5% dels habitants empra el català en adreçar-se a un interlocutor que l'entén.

L'àmbit familiar, marc en què lògicament els parlants es manifesten ben espontàniament, és també un medi on, per les mateixes raons de la intimitat, costa molt de superar hàbits adquirits; per la qual cosa no és gens estrany que una persona d'origen castellano-parlant que ha après el català l'usi fora de casa, i en canvi, en el marc familiar, per la inèrcia i per causes psicolingüístiques òbvies, continuï emprant el castellà. Sigui com sigui, les xifres d'ús del català en la família són indicatives de la seva minsa presència; en cap de les situacions que considerem no arriba al 60%: s'oscil·la entre un 55% i un 56%.

Al carrer i als diversos establiments la presència habitual del català és sorprenentment baixa: només un 53%. Aquest percentatge confirma que entre les noves generacions la llengua no funciona com a signe d'identitat triat expressament; que s'estén cada vegada més el sentiment de pertànyer a una o altra comunitat al marge de l'idioma utilitzat; que es basa, doncs, en altres factors i que s'afluixa el nacionalisme.

En les relacions amb persones desconegudes, he volgut saber l'ús lingüístic amb representants institucionals del govern i/o de l'administració, en què juga un paper la jerarquia social, doncs. Es confirma el que suposava: quan l'interlocutor pertany al govern o a l'administració locals o autonòmics, hom se li adreça en català més que si pertany als de l'estat; compta el sentiment de solidaritat enfront del de distanciament: intimitat versus intimidació.

Respecte a l'ús del català en algunes activitats socials constatem que aquelles en què s'exigeix el coneixement de la llengua escrita, llegir el diari i llegir llibres, presenten els per-

centatges més baixos. En l'elecció lingüística per a escoltar la ràdio o veure la televisió és més seguida en català que no pas la ràdio.

En l'àmbit de l'ensenyament sorprèn molt negativament la baixa presència del català tant a les aules com fora. Com sorprèn la utilització alta del castellà com a llengua exclusiva; és a dir, hi predomina el monolingüisme castellà; no es practica la barreja de llengües. Cal remarcar, però, que només un 10% dels entrevistats, per raons d'edat, assisteixen a un o altre tipus de centre educatiu.

El món laboral es caracteritza en general per la seva complexitat i diversificació. 1) El fet de la convivència habitual de persones d'edats diferents; 2) el de les relacions de major o menor grau de confiança i intimitat; 3) el d'una jerarquització que provoca sovint contactes asimètrics entre superiors i subordinats. Factors que es barregen i esdevenen interdependents: tot plegat condiciona notablement l'ús lingüístic.

Doncs bé, en totes les circumstàncies hi ha un predomini de la llengua catalana (supera sempre el 50%); i la seva presència sobresurt de manera particular en les relacions entre els dirigents.

Que la presència del català en el món laboral sigui relativament important és rellevant ja que es tracta d'un àmbit fonamental en la vida de les persones que les ocupa la major part del temps.

QUADRE C

Coneixement del català a les comarques de Tarragona (Segons població major o igual de 2 anys)

	% <i>L'entén</i>	% <i>El sap parlar</i>	% <i>El sap llegir</i>	% <i>El sap escriure</i>
Alt Camp	96,3	83,0	75,0	44,4
Baix Penedès	91,2	68,7	64,2	36,9
Tarragonès	88,3	59,4	57,6	26,9
Baix Camp	92,0	71,8	65,4	35,6
Conca de Barberà	97,6	88,5	78,9	46,6
Priorat	96,8	88,4	82,7	44,4
Ribera d'Ebre	96,9	85,1	71,4	32,8
Baix Ebre	97,3	78,2	59,2	28,4
Montsià	98,1	87,2	63,8	28,0
Terra Alta	97,5	90,6	66,7	23,5
<i>Total Tarragona</i>	<i>93,2</i>	<i>73,2</i>	<i>64,0</i>	<i>32,2</i>
<i>Total Catalunya</i>	<i>90,3</i>	<i>64,0</i>	<i>60,5</i>	<i>31,5</i>

FONT: CIDC. Barcelona. 1988. (Elaboració GABISE.)

QUADRE D

*Evolució del català a les comarques de Tarragona
(Població de dos anys i més)*

<i>Comarques</i>	<i>% 1981</i>	<i>% 1986</i>	<i>Diferència 81-86</i>
Alt Camp	93,7	96,4	2,7
Baix Camp	85,5	92	6,5
Baix Ebre	91,1	97,4	6,4
Baix Penedès	84,4	91,4	7
Conca Barberà	95,6	97,8	2,2
Montsià	96,9	98,2	1,3
Priorat	94	97,3	3,3
Ribera d'Ebre	92,6	97,2	4,6
Taragonès	77	88,3	11,3
Terra Alta*	76,5	97,7	21,2

* En les dades de 1981 hi havia un 22,6% de «no consta».

FONT: CIDC. Barcelona. 1988. (Elaboració GABISE.)